

HR 20 juni 1986, ECLI:NL:HR:1986:AD5694, NJ 1987/35 (V.o.f. Deka-Hanno Stuwadoorsbedrijf, Deka Stuwadoorsbedrijf NV en BV Stuwadoorsbedrijf Hanno / Citronas BV en Velleman en Tas BV; Khaly-Freezer)

Wetsartikelen:	Art. 6:162 BW; art. 1376 BW (oud)
Kernwoorden:	Werking contract ten nadele van derde; vertrouwensbescherming; gewekte schijn
Kern:	Contractsbedingen gelden alleen tussen partijen. In bepaalde gevallen kan een uitzondering op dit beginsel worden aanvaard, mits daarvoor in de aard van het betreffende geval voldoende rechtvaardiging gevonden kan worden. Daarbij kan het gaan om (1) op gedragingen van de derde terug te voeren vertrouwen van degene die zich op het beding beroept dat hij dit beding zal kunnen invoeren ter zake van hem door zijn wederpartij toevertrouwde goederen en ook om (2) de aard van de overeenkomst en van het betreffende beding in verband met de bijzondere relatie waarin de derde staat tot degene die zich op het beding beroept. Ook moet (3) rekening moeten worden gehouden met het stelsel van de wet.
Versie: W.H. van Boom © versie 2 januari 2023	

1. Casus en uitspraak

Citronas BV en Velleman en Tas BV (hierna: Citronas) waren ontvanger van 80.000 kisten sinaasappels die in augustus 1979 op de Rotterdamse kade uit het motorschip Khaly-Freezer gelost werden. Dat lossen gebeurt door zogenaamde cargadoors en stuwadoors, die in de haven allerlei diensten verlenen zoals het beladen, lossen, opslaan en administratieve afhandeling. Cargadoor Heinrich Hanno BV was door de vervoerder en de afzender ingeschakeld om alles te regelen, mede in het belang van de ontvanger en zijn rechtsopvolgers (de 'ladingbelanghebbende'). De cargadoor had daartoe op zijn beurt met v.o.f. Deka-Hanno gecontracteerd om de sinaasappels op te slaan.

Voordat de lading kon worden vrijgegeven voor verder vervoer, brak echter in de Rotterdamse een wilde staking van havenarbeiders uit. Zij blokkeerden de afvoer bij verschillende stuwadoors. Citronas verzoekt Deka-Hanno mee te werken aan een uitlevering onder politiebescherming; bij een andere stuwadoor was dat namelijk ook gelukt. Deka-Hanno weigert medewerking. Er rest Citronas dan niets anders dan afwachten, en zodoende duurde het een maand voordat de inmiddels bedorven sinaasappels uitgeleverd konden worden. Citronas spreekt v.o.f. Deka-Hanno (en haar vennoten) aan tot schadevergoeding. Deze beroept zich op haar algemene voorwaarden, de RSC, waarin onder meer een vervaltermijn, een uitsluiting van aansprakelijkheid en een beperkte aansprakelijkheid ingeval van opzet of grove schuld voorkomen.

De rechtbank komt tot het oordeel dat Deka-Hanno verwijtbaar onzorgvuldig tegenover Citronas heeft gehandeld door niet mee te werken aan de uitlevering onder politiebegeleiding en dat Deka-Hanno geen beroep op haar voorwaarden toekwam. Het Hof oordeelt dat er geen rechtstreeks contract was tussen Citronas en Deka-Hanno en dat er geen grond is om daarbuiten de voorwaarden aan Citronas te kunnen tegenwerpen. De v.o.f. Deka-Hanno en haar vennoten gaan in cassatie tegen dit oordeel. De Hoge Raad oordeelt:

3.4 Bij de beoordeling van de klachten van dit onderdeel moet uitgangspunt zijn dat contractuele bedingen alleen van kracht zijn tussen handelende partijen. In bepaalde gevallen kan wel een uitzondering op dit beginsel worden aanvaard in die zin dat een derde een contractueel beding in redelijkheid tegen zich moet laten gelden, maar daartoe zal dan een voldoende rechtvaardiging moeten kunnen gevonden worden in de aard van het betreffende geval. Daarbij moet onder meer

5

worden gedacht — kort samengevat — aan het op gedragingen van de derde terug te voeren vertrouwen van degene die zich op het beding beroept dat hij dit beding zal kunnen inroepen ter zake van hem door zijn wederpartij toevertrouwde goederen (HR 7 maart 1969, NJ 1969, 249) en voorts aan de aard van de overeenkomst en van het betreffende beding in verband met de bijzondere relatie waarin de derde staat tot degene die zich op het beding beroept (HR 12 jan. 1979, NJ 1979, 362). Bij beantwoording van de vraag waar de grens ligt zal voorts mede rekening moeten worden gehouden met het stelsel van de wet, in het bijzonder indien de wet aan bepaalde daarin geregelde overeenkomsten binnen zekere grenzen werking jegens derden toekent en het betreffende geval in dit stelsel moet worden ingepast.

15 3.5 Het hof heeft in de eerste plaats geoordeeld dat de enkele omstandigheid dat Dekahanno haar bedrijf maakt van het verrichten van stuwadoorswerkzaamheden en daarbij voorwaarden pleegt te hanteren — waarbij het hof kennelijk doelt op de RSC — nog niet meebrengt dat Citronas c.s. de voorwaarden in redelijkheid tegen zich zouden moeten laten gelden. Dat oordeel is juist, wat er ook zij van hetgeen het hof daaraan vooraf heeft laten gaan. De enkele omstandigheid dat een

20 bedrijfsmatig handelende gebruiker van algemene voorwaarden in die voorwaarden een beding van een bepaalde inhoud heeft opgenomen, brengt nog niet mee dat zulk een beding redelijkerwijs heeft te gelden tegenover derden, ook niet als de derde eveneens bedrijfsmatig handelt en het in de kring waartoe de gebruiker en de derde behoren algemeen bekend is dat dergelijke bedingen plegen te worden gemaakt.

25 3.6 In de tweede plaats heeft het hof geoordeeld dat niet zonder meer kan worden aangenomen dat Citronas c.s. de cargadoor, of de zeevervoerder via hem, de vrije hand hebben gelaten met Dekahanno overeenkomsten aan te gaan waarvan de RSC deel uitmaakten. In dit verband heeft het hof van belang geacht dat Dekahanno in de afwikkeling van de vervoerovereenkomst tussen de zeevervoerders en de ladingbelanghebbenden is ingeschakeld door de cargadoor, die voor wat

30 betreft de verbintenis tot betaling van de stuwadoorskosten deels voor de zeevervoerder, deels op eigen naam en uit eigen hoofde optreedt, waarbij de achterliggende contractsverhouding de vervoerovereenkomst tussen de afzender en de zeevervoerder is. Hetgeen het hof vervolgens overweegt komt hierop neer dat de enkele betrokkenheid van Citronas c.s. bij de vervoerovereenkomst (te hunnen behoeve had de afzender bedongen dat zij uitlevering van de goederen konden vorderen) aan Dekahanno niet het vertrouwen kan hebben gegeven dat de RSC ook tegenover hen zouden gelden, en dat daarnaast onvoldoende feiten en omstandigheden zijn gesteld.

35 Dit oordeel geeft niet blijk van een onjuiste rechtsopvatting en kan, verweven als het is met waarderingen van feitelijke aard, in cassatie niet verder worden getoetst. Het is, gezien het debat van pp. en mede in aanmerking genomen dat de betreffende overeenkomsten niet zijn overgelegd, voldoende met redenen omkleed.

40 Tezamen met 's hofs in 3.5 bedoelde oordeel strookt dit oordeel voorts in resultaat met het stelsel van de wet betreffende de overeenkomst van zeevervoer, zoals dit in Nederland sedert de inwerkingtreding van de Wet van 11 maart 1981, Stb. 206, zij het na de feiten van de onderhavige

45 zaak, is komen te gelden. Daarbij is immers een zekere werking van de vervoerovereenkomst jegens derden voorzien, in die voege dat ondergeschikten worden beschermd (art. 472 lid 2K), maar niet ook de zelfstandige opdrachtnemer die zelf geen vervoerder is, zoals een stuwadoor. Een vergelijkbaar — zij het op hier niet ter zake doende punten afwijkend — stelsel ligt voorts ten grondslag aan de Wet van 28 maart 1979, Stb. 245, tot vaststelling van Boek 8, eerste stuk, van het

50 nieuwe Burgerlijk Wetboek. De daarin vervatte regeling betreffende de werking jegens derden van bevrachtingen en overeenkomsten van vervoer bevat immers wel een bescherming van ondergeschikten, maar niet ook van de zelfstandige opdrachtnemers, zoals stuwadoors. Aan deze opdrachtnemers is — in overeenstemming met verschillende verdragen op het gebied van het vervoerrecht, waarvan er een ook aan het huidige art. 472K ten grondslag ligt — een dergelijke bescherming met opzet onthouden; men zie de Toelichting op het voorontwerp van Boek 8, p. 1284.

55 Op het vorenstaande stuit onderdeel 1 van het middel in al zijn subonderdelen af. (...)

De Hoge Raad verwerpt het cassatieberoep, met als gevolg dat Dekahanno geen beroep toekomt op de algemene voorwaarden in haar verhouding tot Citronas.

2. Commentaar

In de arresten *Gegaste Uien* (1969) en *Securicor* (1979) werd het mogelijk geacht dat een actie uit onrechtmatige daad strandt vanwege een beroep van de aangesprokene op een contractueel beding (bijv. tot uitsluiting of beperking van aansprakelijkheid). Opmerkelijk was niet zozeer het beroep op een contractsbeding – dat kan immers heel wel een vordering uit onrechtmatige daad blokkeren – als wel het feit dat het contract niet tussen partijen bestond. De actie uit onrechtmatige daad was van een derde, die zijn actie beknot of geblokkeerd zag op grond van de ‘redelijkheid’.

In *Gegaste Uien* en *Securicor* was de derde een ‘betrokken partij’, maar niet een contractspartij. Noordermeer wist dat De Klerk de uien zou laten behandelen, en hij had hem daartoe ook de vrije hand gegeven. Makro wist dat haar bank Vlaer en Kol dagelijks het geld liet ophalen door Securicor om het te laten vervoeren van Makro naar het bankgebouw. Strikt genomen waren die ‘betrokken’ partijen geen contractspartij bij de overeenkomst die mede in hun belang werd gesloten, en toch kon onder omstandigheden een contractsbeding van Roteb respectievelijk Securicor aan hen tegengeworpen worden.

Het derde arrest in dit feuilleton is *Citronas*. De Hoge Raad herformuleert allereerst in r.ov. 3.4 de rechtsregels uit de arresten *Gegaste Uien* en *Securicor*, en voegt daarna een aantal aspecten toe. Kijken we eerst naar de herformulering van *Gegaste Uien* en *Securicor*, dan valt op dat allereerst de relatieve werking van contracten wordt vooropgesteld, waarna wordt toegegeven dat bij wijze van uitzondering in bepaalde gevallen een derde een contractsbeding in redelijkheid tegen zich moet laten gelden. De voldoende rechtvaardiging moet in de aard van het betreffende geval worden gevonden, aldus de Hoge Raad. Door het zo te formuleren, scherpt de Hoge Raad in dat het beroep op derdenwerking van geval tot geval beoordeeld zal moeten worden.

De verwoording van de rechtsregel uit *Gegaste Uien* wordt geheel gesteld in de sleutel van de bescherming van gerechtvaardigd vertrouwen, terug te voeren op toedoen van de derde. Daarmee komt de vergelijking met de bewoordingen van art. 3:36 BW en art. 3:66 BW dichterbij. De verwoording van de rechtsregel uit *Securicor* is interessant omdat de Hoge Raad thans zegt zijn oordeel uit 1979 te hebben gebaseerd op ‘de aard van de overeenkomst en van het betreffende beding in verband met de bijzondere relatie waarin de derde staat tot degene die zich op het beding beroept’. Dat is abstracter verwoord dan in *Securicor* zelf, en het doet de vraag rijzen in welke richting aspecten als ‘aard van de overeenkomst’ of van het ‘beding’ of de ‘bijzondere relatie’ precies wijzen. De Hoge Raad geeft er geen verdere uitleg aan, en het is dus nog steeds de vraag of *Securicor* ook op andere gevallen toepasbaar is. Het lijkt in elk geval een poging van de Hoge Raad te zijn om uit de beslissing in één casus een meer abstracte en dus vaker toe te passen rechtsregel te deduceren.

In r.o.v. 3.5-3.6 volgen drie oordelen:

1. Het enkele feit dat bedrijfsmatig handelende partijen zich in dezelfde kring begeven en hun bekend is dat er daar bepaalde algemene voorwaarden worden gebruikt, is onvoldoende grond voor derdenwerking van die voorwaarden (r.ov. 3.5)
2. Dat een afzender (hier vertegenwoordigd door de cargadoor) contracteert met Deka-Hanno en in dat contract een recht op uitlevering ontstaat voor de ladingbelanghebbende ontvanger (hier: Citronas), maakt nog niet dat gezegd kan worden dat die ontvanger ‘de vrije hand’ had gelaten aan de cargadoor om dat contract te sluiten; er zullen meer feiten moeten worden gesteld en zonodig bewezen om tot de conclusie te komen dat de ontvanger gebonden is geraakt aan de algemene voorwaarden (r.ov. 3.6 eerste en tweede alinea)

3. Het uitblijven van derdenwerking is bovendien goed in te passen in het wettelijk stelsel van derdenwerking in het zeevervoerrecht; daarin zijn ondergeschikten van vervoerders in bepaalde gevallen beschermd door contractuele derdenwerking, maar stuwadoors vallen daar als zelfstandige ondernemers niet onder (r.ov. 3.6 derde alinea)

Uit deze drie oordelen kan men afleiden dat het primair aan de feitenrechter is om te wegen of er voldoende concrete aanleiding is om derdenwerking. Het oordeel (1), te weten dat de rechter méér feiten moet betrekken in zijn oordeel dan het enkele gegeven dat partijen zich in dezelfde kringen bewegen en dat zij weten dat er veelal aansprakelijkheidsbeperkende voorwaarden worden gebruikt, lijkt een nuancering te zijn van *Securicor*. Immers, heel veel meer dan dat Securicor en Makro met elkaar van doen hadden en dat Makro wist of had kunnen bevroeden dat Securicor aansprakelijkheidsbedingen hanteerde, was er niet in de feiten van die zaak te vinden. Of het moest zijn dat Makro en Securicor *dagelijks* met elkaar van doen hadden.

Het oordeel (3) dat de rechter goed moet kijken naar het wettelijk systeem, is open geformuleerd. Bij beantwoording van de vraag of derdenwerking toekomt aan een beding, moet mede rekening worden gehouden met het stelsel van de wet, 'in het bijzonder indien de wet aan bepaalde daarin geregelde overeenkomsten binnen zekere grenzen werking jegens derden toekent en het betreffende geval in dit stelsel moet worden ingepast'. Dat systeem kan volgens de Hoge Raad dus een aanwijzing geven, maar in welke richting is onbeslist. In essentie is (3) een rechtsvindingsvraag: moet de rechter *a contrario* of juist *per analogiam* beslissen als het berechte geval niet rechtstreeks valt onder de (toen: oude en nieuwe) wettelijke regeling van derdenwerking van overeenkomsten in het zeevervoerrecht? Hier kan relevant zijn of het te berechten geval overwogen is door de wetgever en vervolgens toch ongeregeld gelaten; dan kan de hoofdregel dat contracten alleen partijen binden, met meer gezag worden gevolgd. Dwingend is de richting van de beslissing niet; het 'systeem van de wet' is slechts een gezichtspunt naast de andere gezichtspunten.

Met *Citronas* is voorlopig een einde gekomen aan de ontwikkeling van het leerstuk van contractuele werking ten nadele van een derde.¹ In latere rechtspraak is het trio *Gegaste Uien*, *Securicor* en *Citronas* bestendigd.²

¹ Overigens kan nog wel worden gewezen op het verwante leerstuk van samenhangende overeenkomsten, waarbij het inroepen van een contractsbepaling of remedie in de ene rechtsverhouding onder omstandigheden doorwerkt naar de andere contractuele relatie, zoals het geval is bij doorwerking van de ontbinding van een huurkoopovereenkomst in de gelieerde financieringsovereenkomst (HR 23 januari 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2555, NJ 1999/97 (*Jans / Fiat Credit Nederland*) Vgl. verder HR 14 januari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4279, NJ 2000/307; HR 10 juli 2009, LJN BI3408, NJ 2012/496; HR 20 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU3162, NJ 2012/60 (*AgfaPhoto*); HR 10 augustus 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW4992, NJ 2012/486 (*Pocorni / Defam Financieringen*). Voor wettelijke voorbeelden van dergelijke doorwerking zie bijv. art. 7:66 lid 5 BW en art. 7:67 BW.

² Zie bijv. HR 9 juni 1989, NJ 1990/40 (*Vojvodina/ECT*) en HR 21 januari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4429, NJ 2000/553 (*ODS B.V. / Curacao Port Services N.V.*).